

»napev« jovana zivlaka

zoran đerić

Svaki život je pokušaj izražavanja sopstvenim metaforama (ako prihvatamo Frojda i njegovu tvrdnju da je poezija urođena konstitucijom duha. Lišavamo li, na taj način, pesništvo izuzetnosti, božanske nadahnutosti, kad je metafora opšte dobro a ne privilegija pojedinaca? S predispozicijama za poetsko stvaralaštvo ili bez njih, svesni svoje sposobnosti ili nedovoljno osvešćeni, ipak je malo onih koji su uspeli da se izraze pesničkim figurama, a još manje onih kojima je sopstveni život bio svojevrsna »živa metafora«.

Ne želim da govorim o poeziji kao uzvišenosti (iako ona to u svojim najsrećnijim trenucima jeste). Objašnjavajući iracionalno racionalnim zapao bih i sam u paradoks. Prevladavanje složenosti poetskog sveta (metaforike i metafizike, gramatike i semantike, i drugog) uvek je nezavesnog ishoda. Svaki tekst kritičkog ili esejističkog tipa samo je pokušaj (ili nastojanje) svodenja na jednostavniji postupak čitanja, doživljavanja, razumevanja, tumačenja poezije.

Zato ćemo govoriti o poeziji, pre svega, kao o iskorišćavanju mogućnosti jezika da nove i različite stvari učini mogućim i važnim. Nova knjiga Jovana Zivlaka, »Napev«, koja je objavljena u Sarajevu prošle godine, jedno je takvo proširenje jezičkog, odnosno poetskog repertoara, započeto njegovim ranijim knjigama, a naročito »Tronošćem« iz 1979. i »Čekrkom« iz 1983. godine.

Poslednja Zivlakova knjiga primer je svojevrsne (nazvaćemo je tako) pesničke strategije koja je pogodna za usvajanje, osvajanje, savladavanje i transformisanje ne samo jezičkih i pesničkih već i drugih, alternativnih moći, pred njihovo suočavanje sa ne-jezičkim i ne-pesničkim svetom. Ni pesnik, na žalost, nema mogućnost da prevlada slučajnost i bol i transformiše ih, već samo mogućnost da iz prepozna (Richard Rorty). »Napev« je inkorporacija takvih spoznaja i samorefleksija. Nastojanje da se metaforama (ne osvoji, već) vrati moć. Ne moć nad drugima, nad svakodnevicom, koju pesnik, moramo to priznati, ipak nema i ne želi je, već svest o tome da se istina (kao i moć i bol) može zasnovati i »izvan nas«.

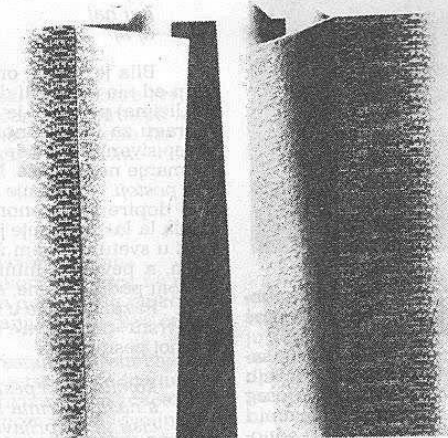
Pesnik nam o tome svedoči svakim svojim tekstom.

Recimo: »Zimski izveštaj«, pesma kojom se knjiga »Napev« otvara, nije pristanje na poraz, niti unapred odustajanje od bitke, već pomirenje s mišlju da je moglo biti sve drukčije, prihvatanje činjenice da je svaki ishod događaj. Možda je suština poezije upravo u uzmicanju, otimanju, nemogućnosti da se predvidi, sagleda, iskaže, opiše.

Zivlak je svestan tih aporema. Težak je zadatak pesnika, ako je uopšte zadatak. On polazi od problema, sumnjičav je, radoznao ili zabrinut, ali ne nudi rešenje. Nije to više samo zbog zbunjenosti i bespomoćnosti. Teško je prevazići retoričnost postavljenih pitanja i besmislenost rasipnih odgovora. Poezija nije svrhovita, nije više ni larpurlartizam. U ovom slučaju ona uspostavlja pensikovu *milost* i *neprolaznost*, traga za savršenstvom a podjedanko je *prokletost*, *ljubav* i *bes*.

Parafrazirajući (skoro citirajući) jednu pesmu podvlačimo da nisu u pitanju ode, ni tužbalice, ni pesme ljubavi, ni pesme mržnje, ni himne, ni pohvalnice, ni paskvile. Dakle, ni pesme srca, ni pesme duše. Ipak, poezija koju bismo mogli odrediti jednim Liotarovim terminom kao estetičku uzvišenosti, u kojoj nema *nikakvog krzmanja*, *nikakvog posedovanja*, koja je beskrajna, nesvodiva, usplahirana, *neprobudena nad ambisom*, *putovanje u pogibao*, *minulost u minulosti*. A potvrdu pronalazimo u antologijskim pesmama: »Bog je sićušan«, »Veliki majstor«, »Zatvaram prozor«, »Nemam vidikovca«, »Kamen koji je hitnut« iz knjige »Tronošćac«; »Osvetljenje je slabo«, »Dodi slatka zimo«, »Šiba«, »Talir«, »Nikad«, »Varošica« i »Staj sad na redu« iz knjige »Čekrk«, kojima se, po mom uverenju, pridružuju pesme: »Zimski izveštaj«, »Vaj«, »Trepet« i »Dakle« iz knjige »Napev«.

Cutati ili govoriti? Nije li poezija neprestano ugrizanje za jezik? Ne sumnjam da čitanje sadrži nešto više od onoga što jezik može da iskaže (Kalvino), ali isto tako verujem da je jezik »cilj kome teži sve postojeće«. I za Zivlaka je sve postojeće je-

zik ili barem ono teži da se ostvari u jeziku. Kud ćete više razloga da se progovori, pokušaja da se imenuje, da se prevaziđe nemušćeno, obezličeno.

U pogovoru Zivlakovim izabranim pesmama (»Zimski izveštaj«, Rijeka, 1989. godine) Jovica Aćin je njegov pesnički jezik identifikovao kao ezoteričan. On je, zaista, neuobičajen, pažljivo odabran rečnik, da ponekad deluje mistično, hermetično, arhaično. Ezoteričan u onom izvornom smislu: unutrašnji. Govor koji dopire iznutra ali je namenjen drugima (egzoteričan). Kad smo već u toj maloj leksičkoj igri, dodajmo još jednu distinkciju: Zivlakov jezik je i eteričan, jer je sav od suptilnosti, analogan duši, osetljiv na unutarnje procese i promene, kao i na profane.

To je jezik koji pokušava da predoči prozračnost, bliskost; da razazna vatru i svetlost, naspram tame i neprozirnosti; da uhvati usplahirenost, blagost, neodređenost; da materijalizuje disanje, *sabra-*

no ništa, *beskrajno ništa*; da čuje vidljivo i ugleda zvučno, *ono što je jezik moglo zauzdati*, kao i ono što je jezik mogao, hteo, uspeo zauzdati.

Kvintesencija Zivlakove poezije izražnja iz metafizičke spoznaje ali je, istovremeno, i duboko zaronjena u smisao koji nazivamo stvarnošću, podiže na površinu vrednosti, prepoznaje slike i tumači postupke, potapa određena uverenja, pretpostavke i zablude iz svakidašnjice, a ponekad se i sama davi u simbolima, u tom nastojanju da sveže celinu, da pomiri višeznačnosti doslovnost.

Veran metafori, koja nije više od boga (kako se dugo verovalo) Zivlak ostaje i u knjizi »Napev«. Metafora danas nema u jeziku status nečega što je već uspostavljeno (Pol Riker), već je trenutna kreacija jezika, semantička inovacija koja još uvek ima određenu ulogu u predstavi o pesničkom biću. Nije više glavna. Sada je povlašćena. Tako je sa njima i u suptilnom okruženju Zivlakovih stihova: različite su predikacije, kvaliteta i strukture; nastoje da izmaknu konvencionalnom: od doslovnosti, preko paralelizma situacija, do ikoničke transpozicije.

U ovoj poeziji postoji smisao, stav koji je interpretativan u više pravaca jer je polivalentan (fikcijski) i nameće se s više značenja.

Naziv knjige, kao i često pojavljivanje leksema *pev*, upućuje nas na jezik koji poprma i izvesne glasovne dimenzije. One su evidentne. Bilo da je u pitanju »pesma za jedan glas«, metapoetska instancija ili nešto drugo, slažem se sa Jovicom Aćinom da je to melodija koja pesme Jovana Zivlaka čini prepoznatljivim. Tome doprinosi i specifična interpunkcija (samo tačke, kao pauze, predasi) koja obeležava, najčešće, smisaone celine, daje određenu poetsku zaokruženost.

Poeziju prepoznajemo i kao diskretno pamćenje: ona registruje događaje, kako one od lične, tako i one od opšte važnosti (ako nisu obuhvaćeni našim iskustvom teško ih je podneti: »Svako je sazdan od onoga što je preživeo i od načina na koji je to preživeo, i ovo mu niko ne može oduzeti«, primetio je Italo Kalvino). Pri čemu dolazi do asimilacije i eliminacije stvari. Krajni rezultat je pesma.

Na ovaj način od raznovrsne »grade« tvore se pesnički »sadržaji«. Ovo je postupak koji najviše razlikuje značajne pesnike od beznačajnih. Zivlak, naravno, pripada ovim prvim koji su retki i autentični. Njegova poezija se, sve više, svrstava u sam vrh savremene poetske produkcije na srpskohrvatskom jeziku. U antologijama i panoramama koje su se pojavljivale poslednjih godina, ova poezija zauzima sve zapaženije mesto.

Dodajmo ovom još nekoliko napomena: Jovan Zivlak je rođen 1947. godine; »Napev« je njegova šesta pesnička knjiga; do sada su mu objavljena četiri izbora poezije: 1981. u Parizu, na francuskom; 1984. u Novom Sadu, na mađarskom; 1985. u Skoplju, na makedonskom jeziku i već pomenuti izbor na maternjem jeziku, prošle godine u Rijeci.

Naizgled samo biografski, ovi podaci govore o kontingentnosti jedne poetike, kojoj bi se još dugo i naširoko mogle istraživati odlike, ali koju još ne treba apsolutizovati jer je poezija Jovana Zivlaka »u potpunosti živa i konstitujuća za iskustvo«, kako auto-poetičko, tako i stihovane savremenika.

Jovan Zivlak: NAPEV, »Veselin Masleša«, Sarajevo, 1989. godine